בס"ד

# הערות והארות על סדר הפרשה

# ברכת דוב

## משיעורי וכתבי מורנו ראש הישיבה הגרב"ד ליכטשטיין שליט"א

## פרשת ויצא תשפ"ז • גיליון קנ"ב • שנה ד'

**והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה** (כח, יד). הנה דרשו בגמ' (שבת קי"ח א') דהמענג את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים [דהיינו בלי גבול ומידה], וילפינן זה מסמיכות המקראות - דכתיב (ישעי' נח, יג) "אם תשיב משבת רגלך עשות חפציך ביום קדשי **וקראת לשבת ענג** לקדוש ד' מְכֻבָּד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר", ומיד בסמוך כתיב "אז תתענג על ד' והרכבתיך על במותי במתי ארץ **והאכלתיך נחלת יעקב אביך** כי פי ד' דבר", הרי שמי שמקיים "וקראת לשבת עונג" זוכה ל"והאכלתיך נחלת יעקב אביך", וליעקב הובטח כאן בפרשתן "ופרצת ימה וקדמה" וגו' דהיינו שיזכה לנחלה בלי גבול ומידה, ולא כאברהם ויצחק שלא הובטח להם אלא א"י. [והזכירו המשורר בזמר "להתענג בתענוגים" שבליל ש"ק **"נחלת יעקב יירש בלי מצרים נחלה"**. וכן רמזו לכאו'המשורר בזמר "ברוך קל עליון" של יום ש"ק **"נחלה לו יזכה בהר ובשפל"**, דהיינו כל מיני נחלות בלי גבול].

אולם יש להעיר בזה קצת, דהנה מלשון הגמ' משמע כי בעבור עינוג השבת בלחוד זוכים לנחלה בלי מצרים, אך בגוף הפסוק מוזכרים עוד כמה עניינים מלבד עינוג השבת והם "וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר", אשר לכאו' עניינים אלו אינם בכלל 'עונג' אלא דינים נוספים בשמירת וקדושת השבת [עי' שבת דף קי"ג א' מה שדרשו מכל פרט ופרט שבפסוק]. וכיון שרק אחר כל אלו מוזכרת ההבטחה "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", א"כ מנ"ל לגמ' דסגי ב"לענג את השבת" בשביל לזכות לנחלה בלי מצרים, דלמא נצרך לזה קיום כל הדינים האמורים בפסוק, ועי'.

ובעיקר ענין עונג שבת הנלמד מפסוק הנ"ל, איתא בגר"א (אבני עליהו על תפילת מוסף לשבת) דבר נשגב וז"ל: "לענג את השבת במאכל ובמשתה ולכבדו בכסות נקיה, **ושיהיה כוונתו לשם שמיים ולא להנאת עצמו**, ע"ז אמר 'וקראת לשבת עונג' - לשבת דייקא, וכן אמרו כל המענג **את השבת**" וכו', עכ"ל. וזהו דבר שאינו פשוט כלל ועיקר, לענג את השבת לשם שמיים ולא לשם הנאת הגוף כלל, ובכדי לזכות למדרגה זו נדרשת עבודה קבועה ומתמדת!

**וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך** (כח, כ). בתרגום יונתן פירש שישמרנו מע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים. וכמו שאמר הגר"ח מוואלז'ין שקודם שיוצא האדם לרחוב ישא תפילה קצרה שיצילנו השי"ת מיצה"ר. חזינן דיעקב אבינו החזיק בהנהגה זו, שבטרם הלך לבית לבן התפלל שיצילנו הקב"ה מהעבירות החמורות העלולות להמצא שם.

**ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה** (כט, ל). מפשטא דקרא משמע דאהב גם את לאה, רק שאהב יותר את רחל. וא"כ צ"ב מהו שאמר בפסוק הסמוך "וירא ד' כי שנואה לאה" - דמשמע דהיתה שנואה לגמרי, ולא אהבה כלל. ואולי המציאות ששאה אחת נאהבת יותר על הבעל נותן לאשה האחרת הרגשה של שנואה, ועי'. (א.ה. עי' רד"ק ורמב"ן).

**ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ד' כי שנואה אנכי** וגו' **ותקרא שמו שמעון** (כט, לג). קצת יל"ע מהו שאמרה "כי **שמע** ד' כי שנואה אנכי" בלשון שמיעה, הלא לעיל כתיב "**וירא** ד' כי שנואה לאה", ולפי האמור שם היתה צריכה לקרותו ע"ש הראיה ולא ע"ש השמיעה. והעירו שראובן כבר נקרא ע"ש הראיה כדכתיב (לעיל בסמוך) "כי אמרה כי ראה ד' בעניי", ועי'.

**וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה** וגו' **והאבן גדלה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן** וגו' (כט, ב-ג). פירש מו"ר הג"ר נתן ויסקי שליט"א בספרו 'תורת נתן' דהטעם ששלשת הרועים לא גללו את האבן בעצמם, הוא משום שחששו שאם יגללוהו בטרם יאספו כל העדרים, עלולים הם ליטול מים יותר מהנצרך להם - על חשבון יתר הרועים שטרם נאספו שם, ומשום כך נמנעו מלגלול את האבן עד שיאספו כל העדרים ואז יהיו כולם נוטלים בשוה[א].

---

**א.** בדידי הוה עובדא, פעם ביום חורפי קר וגשום הגעתי לסידור קידושין באולמי בנות ירושלים, כאשר עמדתי לצאת מהמונית, שילמתי לנהג בידי האחת ובידי האחרת אחזתי בכתובה ובמטריה. באמצע החופה הרגשתי כי הארנק אינו בנמצא עמי, היות והיה בתוכו סכום כסף גדול של דולרים ושקלים, חפשתי אחריו פה ושם אך לא מצאתיו. משכך תליתי שככל הנראה נשכח במונית. הצטערתי לגודל האבידה, אך שמתי מבטחי בקב"ה שבודאי יסייע בעדי וישיב לי את האבידה בשלימותה. בנתיים עבר וחלף לו הזמן ודבר האבידה כמעט ונשכח. לאחר כחודשיים באופן מפתיע צלצל אל הבית נהג מונית שמתלונן מדוע איננו עונים טלפונים, שכן זה זמן ממושך שהוא מנסה ליצור איתנו קשר בשביל להשיב לנו את הארנק. התברר שעל הארנק הופיע מספר ישן שכבר לא היה פעיל, והנהג מצידו התאמץ עד שהגיע למספר הפעיל. למעשה הנהג שהיה חילוני גמור וגלוי ראש החזיר את הארנק בשלימותו על כל תכולתו מבלי שיחסר ממנו פרוטה שחוקה אחת, ואף סירב לקבל מאתנו כל תמורה על מעשה החסד מלבד סכום זעום.

הדבר עורר בי פליאה עצומה, כיצד יתכן שנהג חילוני גלוי ראש עמד בניסיון, מאין שאב את הכוח לכך, ולא נח עד שאיתר את המאבד והשיב לו את אבידתו בשלימותו. בערבו של יום בשעת ארוחת ערב בישיבה, נכנסתי לחד"א, סיפרתי לבני הישיבה את כל המעשה, ואף הראיתי לכולם את הארנק על כל תכולתו. והבעתי בפניהם את פליאתי לנוכח העמידה בניסיון של אותו נהג חילוני, הרי כמה כבר עשוי להרויח נהג מונית פשוט - ביום קר וגשום שמעטים יוצאים בו מהבית ומזדקקים לנסיעות, כך שהזדמנות פז נפלה בחלקו להרויח סכום גדול בקלות. אך הסקתי שמוכרחים אנו לומר כי מקטנותו חונך בביתו שלא נוגעים בדבר של הזולת, עד שהדבר נחקק בליבו ושוב לא היה מסוגל ליטול דבר שאינו שלו. והוא מוסר לדידן, **ובפרט במה שמצוי בבני ישיבה בחדר אוכל, שישנם המקדימים מעט יותר וישנם כאלה המאחרים קצת, שעל המקדימין ליתן דעתם שלא לקחת יותר מידי בכדי שישאר גם למאחרים.**

# דברים כדרכנות

לקחי מוסר ומעשה רב

## ערכו ויקרתו של כל רגע בישיבה"ק!

**בתחילת** הפרשה לומדים אנו על חלומו של יעקב אבינו, בו נגלה אליו הקב"ה ואמר לו **"והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך"**. ויעויין ברש"י שכתב שהיתה זו הפעם הראשונה שבו דיבר הקב"ה עם יעקב. וראוי איפוא להתבונן מפני מה לא זכה יעקב עד אז שיתגלה אליו ד', ובפרט באותם ארבע עשרה שנה שנטמן בבית עבר ושיקע את עצמו בעמלה של תורה ביגיעה והתמדה עצומה מבלי ליתן תנומה לעיניו, מדוע במשך כל אותם השנים לא זכה ולו פעם אחת לגילוי שכינה.

ונראה להתעורר מזה בשני דרכים, ונקדים תחילה כמה עובדות. הנה לאחרונה יו"ל "שיעורי רבי נחום" עמ"ס כתובות - מתורת הגאון האמיתי רבי נחום פרצוביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר. כמובן שמאורע כזה מביא שמחה גדולה לעולם התורה, ובפרט לשוחרי תורת רבי נחום. אולם שמעתי מחתנו של זה שרוב השיעורים נערכו מכתביו ומהקלטות שליקט, כי ישנה סוגיא אחת שעליה לא נכתבו השיעורים. וכל כך למה, לפי שבימים בהם עסקו בסוגיא זו, לא חש חמיו בטוב וממילא לא נשתמרו השיעורים מאותם הימים, והיה חמיו עצב על כך מאד.

כמו"כ רבי נחום ואאמו"ר זצ"ל היו מקושרים זה עם זה בעבותות של אהבה, מאז ימי בחרותם עת חבשו יחדיו את ספסלי ישיבת מיר באירופה ובשנחאי. והקשר הלך והתמיד גם אחר שעלו שניהם לארה"ק והרביצו תורה כל אחד במקומו, כאשר באופן קבוע נהגו להתקשר איש לרעהו ביום מסירת השיעור כללי. אאמו"ר היה מטלפן לרבי נחום ביום מסירת השיעור בקמניץ להרצות בפניו את השיעור, וכמים הפנים לפנים היה רבי נחום מטלפן לאאמו"ר ביום מסירת השיעור במיר - להרצות גם הוא את שיעורו. פעם אחת כאשר טלפן אאמו"ר לרבי נחום כהרגלו - ושטח את הסוגיא שעליה יסוב השיעור, התנצל רבי נחום כי אינו בטוח שיבין את השיעור משום שאינו בקי דיו בסוגיא המדוברת. לפליאת ותמיהת אאמו"ר כיצד יתכן שעילוי שכזה לא יהיה בקי בסוגיא זו, הסביר רבי נחום כי ביום בו למדו סוגיא זו בישיבה בבחרותו - לא חש בטוב, כאשר חזר ביום המחרת כבר התקדמו לסוגיא הבאה, כך שחסרה לו לימוד סוגיא זו בישיבה - וסוגיא שלא ליבן בצעירותו בישיבה אינה מבוררת אצלו!

לימים הראני מורנו המשגיח הג"ר פנחס גרין שליט"א לדברי המהרש"א סו"פ כלל גדול (שבת ע"ה ב') שכתב בזה"ל: "מכאן עד סוף הפרק לא ראיתי להעלות על ספר מחדושי הלכות, **מפני שלא למדתי אז בישיבה** בהיותי בירידי לובלין", עכ"ל. והן הן הדברים דמה שלא ליבן רבי נחום בלימוד הישיבה הרגיש בעצמו שאינו ברור לו כהוגן!

בדומה לזה שמעתי מהרה"ג רבי עקיבא גליק [אחד מהצעירים שבאו ללמוד עם גדולי תלמידי מיר בזמן בואם לארה"ב בסיום המלחמה, כאשר ביניהם נמנו גם דמויות יקדושות כדוגמת האדמו"ר מנאוואמינסק זצ"ל והגה"צ רבי שלמה ברעוודה זצ"ל, שצמחו גם הם אך ורק בזכות הקביעות עם פארי גידולי מיר שבאו לארה"ב באותם הימים] שנפל בחלקו ללמוד עם הגאון רבי נחום זצ"ל והמשיך ללמוד עמו גם אחר שעלו שניהם לארה"ק, שפ"א כאשר הגיעו בלימודם לדיבור מסויים ברש"י בערכין, שח לו רבי נחום כי כאשר דיבר פעם בלימוד עם מרן הגרי"ז זיע"א תפס אותו הגרי"ז באי ידיעת רש"י זה, וכיון שכן העיר לו כי עליו לחזור שוב על כל קדשים. והסביר רבי נחום שהסיבה שמחמתה לא ידע רש"י זה, הוא משום שבבחרותו היה לומד בחברותא עם אאמו"ר זצ"ל, ופ"א כאשר עמדו לקראת סיום סוגיא עמדו להתחיל בתפילת מנחה, כמובן שמיד הפסיקו את לימודם. וכשהמשיכו בלימודם למחרת העדיפו להתחיל מהסוגיא הבאה - עם כוונה להשלים בהזדמנות אחרת את מה שלא הספיקו ביום האתמול, מה שלבסוף לא קרה. והרש"י שתפס אותו הגרי"ז עליו, הוא על גמרא זו שדלגו בבחרותם בשבתם בישיבה. הוי אומר שאלמלא דילוג זה, לא היה הגרי"ז יכול לתפוש את רבי נחום אף לא על רש"י אחד בקדשים!

היסוד העולה מכל אלו העובדות - הוא גודל יקרתו של כל רגע בשנות הלימוד בישיבה, **שכן איבודו של רגע בשנים יסודיות אלו אינו דומה לאיבוד רגע בזמן אחר, כי אלו הם השנים שספונים בבית ד' פנויים מכל עול וטרדה, עם אפשרות להשתעבד בשעבוד מוחלט לתורה! ומה שיצרב ויחקק בזכרון בשנים יקרות אלו ישאר לעד, באופן שלא שייך לעשות כמותו בשנים המאוחרות יותר!**

וכבר הזכרנו כמה פעמים להעיר, דכיצד זה בפרשת וארא מסיים העולה לתורה (בקריאה"ת בב' וה' ושבת במנחה) בפסוק (שמות ו, ט) **"ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה"**, והרי זהו דבר שאינו טוב, והלכה היא שאסור להתחיל ולסיים בדבר שאינו טוב (עי' רמב"ם פ"ג מתפילה ה"ה וברמ"א או"ח קל"ח). ובארנו בזה דהנה הרי נגזר על ישראל שיגלו וישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה, אמנם למעשה כידוע לא היו במצרים אלא ר"י שנים, וביארו חז"ל דקושי השעבוד השלים, דהיינו שנשתעבדו במשך ר"י שנים בשעבוד קשה ביותר - המשתווה לכדי שעבוד רגיל של ארבע מאות שנה. אמור מעתה שכל רגע של **קושי** בשעבוד מיהר את זמן יציאתם, וממילא אילו היו שומעים את משה הרי היה להם אז איזה רגעים של פחות קושי בעבודה, וכנגד אלו הרגעים היו צריכים זמן נוסף של שעבוד קשה - למען השלמת שיעור השעבוד של ד' מאות שנה שנגזר עליהם. לפי"ז יבואר היטיב מה שמפסיקין שם בקריאה"ת, דמה שלא שמעו היה בזה דבר טוב, לפי שזה גרם שישתחררו מיד בזמן ממצרים, ולא יחסר להם עוד איזה זמן של שעבוד שטרם נתמלא. **למדים אנו איפוא מזה כמה יקר הוא כל רגע ורגע, שכל רגע שנחסר שוב אינו חוזר!**

ועל כל אחד לשים לנגד עיניו מה שהביא הנפש החיים (ש"ד פ"ב) מהמדרש וז"ל: "ובמשלי רבתא פ"י אר"י בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון את כל העולם כולו כו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה **הקדוש ברוך הוא הופך את פניו ממנו ומצירי גיהנם מתגברין בו** כו', והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה, הקדוש ברוך הוא א"ל בני כל ההלכות למה לא שנית אותם כו'. בא מי שיש בידו הלכות, א"ל בני תורת כהנים למה לא שנית שיש בו כו'. בא מי שיש בידו ת"כ, הקדוש ברוך הוא א"ל בני חמשה חומשי תורה למה לא שנית - שיש בהם קריאת שמע תפלין ומזוזה. בא מי שיש בידו חמשה חומשי תורה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למה לא למדת הגדה כו'. בא מי שיש בידו הגדה, הקדוש ברוך הוא א"ל בני תלמוד למה לא למדת כו'. בא מי שיש בידו תלמוד, הקדוש ברוך הוא א"ל בני הואיל ונתעסקת בתלמוד צפית במרכבה כו', כסא כבודי האיך הוא עומד כו', חשמל האיך הוא עומד. ובכמה פנים הוא מתהפך כו' ע"ש באורך", עכ"ל. הרי שיתבעו כ"א על מה כל חלק וחלק מהתורה החסרה לו, וכמה חשוב להתעורר מזה לניצול הזמן לקנות עוד ועוד חלקים בתוה"ק.

משלמדנו מכל הנ"ל את חשיבות ניצול הזמן - **בפרט ניצול הזמן היקר מכל הזמנים - הלא הוא הזמן שבו נמצאים בישיבה, שכל מה שנצרב בזכרון באותו הזמן נחקק לעד**, יש לבאר היטיב מה שלא נגלה הקב"ה ליעקב באותם י"ד שנים שנטמן בבית עבר, לפי שכל רגע בשנים יקרות אלו יקר הוא מפז וחבל לאבדו על דברים אחרים שאינם תורה, על כן נמנע הקב"ה מלהתגלות אליו בשנים יקרות אלו, בכדי שלא יאבד יעקב אף רגע קט שבו אפשר לצרוב עוד ידיעה ועוד יסוד כדבעי.

באופן אחר יש לבאר, דאדרבה באותם הי"ד שנים לא היה יעקב נצרך לגילוי שכינה מיוחד מהקב"ה, לפי שאז כל העת היה לו גילוי שכינה, שהרי מבואר בחז"ל (עי' תנדב"א פרשה יח) כל היושב ושונה הקב"ה יושב ושונה כנגדו. [ועי' נפש החיים ש"ד פ"ו, שכל דיבור ודיבור שמוציא האדם מפיו בשעת לימודו הרי"ז כאילו יוצא גם מפי הקב"ה].

א"כ בכל אותם הי"ד שנים שבהם למד יעקב תורה בלי הפסק, שרתה השכינה אצלו כל העת ולא הוצרך לדיבור מיוחד עם הקב"ה, ורק לאחמ"כ כאשר היה בדרכו לחרן ושכב לישון, אז זכה לראשונה לגילוי נוסף ומיוחד שלא היה לו עד עתה.

הבה נתעורר מזה הן לנצל את השנים המובחרות שבחיים - השנים שבהם חובשים את ספסלי הישיה"ק שלא ילכו לריק, אלא אדרבה ינוצלו עד תום בקניית קנייני נצח בתורה ובכל חלקי העבודה. והן להתחזק בעצם לימוד התורה, לשום על לב כי בכל שעה שהוגים בתורה השכינה שרויה אצל הלומד, ומי הוא זה שיפסיק ויעדיף לפנות לעסקי חולין בזמן שהשכינה שרויה אצלו, ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, אכי"ר.

(מתוך שיחה ליל שב"ק לסדר 'ויצא' תשפ"ו)

**הבהרת דברים**

במה שהובא בגיליון שבוע שעבר, פְּסַק השו"ע (סי' נ"ב) דמי שאיחר לביהכ"נ והגיע אחר שהתחילו הציבור יוצר, יאמר תחילה ק"ש וברכותיה עם הציבור ויתפלל עמהם, ואח"כ יאמר פסוד"ז בלי ברכה שלפניהם ולאחריהם. העיר חכ"א לדברי המשנ"ב שם (סק"ו) שהביא מתשובת משכנות יעקב שהאריך להוכיח דברכת ברוך שאמר וישתבח תקנה קדומה היא מימי התנאים, על כן עדיף להתפלל ביחידי מלדלג לגמרי **ברכת ב"ש וישתבח**, ע"ש. ומשמע דדעת המשנ"ב להכריע כוותי', ועי'.